

[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3\(1\)-21](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-342-3(1)-21)

УДК 304:314.72:37.06

ОЛІЙНИК Олена

Національний університет водного господарства та природокористування

<https://orcid.org/0000-0002-3941-2286>e-mail: o.o.oliynuk@nuwm.edu.ua

ОСВІТНІ ІНСТРУМЕНТИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР

В статті досліджено міжнародний досвід використання освітніх інструментів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Дослідження здійснено на основі аналізу досвіду країн, для яких проблема вимушеної внутрішньої міграції була та залишається надзвичайно актуальною: Грузія, Сомалі, Ефіопія, Вірменія та Ірак. Виявлено, що освітні ініціативи для ВПО в різних країнах світу демонструють різноманітні підходи до соціальної інтеграції та включають мовну підготовку, професійну підготовку, освіту дітей ВПО, розвиток особистісних навичок.

Ключові слова: соціальна інтеграція; ВПО; біженці; міграція; війна; професійний розвиток; освіта.

OLIINYK Olena

The National University of Water and Environmental Engineering

EDUCATIONAL TOOLS FOR SOCIAL INTEGRATION OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS: INTERNATIONAL DIMENSION

The article examines international experience in using educational tools for the social integration of internally displaced persons. As of December 2024, there were 3,665,000 internally displaced persons in Ukraine. One of the main problems of internally displaced persons in Ukraine is their social integration. After moving to other regions of the country, IDPs face various difficulties, such as lack of housing, problems with employment and adaptation to new conditions. They often experience social isolation and have limited access to educational, medical and social services. One of the most powerful tools for solving their adaptation problems is education, which not only allows IDPs to acquire new skills, knowledge and abilities, but also contributes to their socialization and development as active members of society. Educational programs help overcome cultural barriers, contribute to the development of civic consciousness, and provide employment opportunities and stability at the social and economic levels. The study was conducted based on an analysis of the experience of countries for which the problem of forced internal migration has been and remains extremely relevant: Georgia, Somalia, Ethiopia, Armenia and Iraq. It was found that educational initiatives for IDPs in different countries of the world demonstrate various approaches to social integration and include language training, vocational training and skills development, education of IDP children, and development of personal skills. In order to increase the effectiveness of educational programs, countries should develop national mechanisms for financing educational initiatives, ensure equal access to educational opportunities for all IDPs, simplify bureaucratic procedures and create favorable conditions for the training and employment of IDPs. The application of world experience in Ukraine will allow developing more effective educational strategies to support IDPs, taking into account the challenges associated with war and mass population displacement.

Keywords: social integration; IDPs; refugees; migration; war; professional development; education.

Стаття надійшла до редакції / Received 01.04.2025

Прийнята до друку / Accepted 28.04.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

В умовах глобалізованого світу, де війни, збройні конфлікти, природні катастрофи та політична нестабільність стають все більш поширеними явищами, питання інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набуває надзвичайної актуальності. Станом на кінець 2022 року 71,1 мільйона людей в усьому світі жили як внутрішні переселенці – це на 20% більше порівняно з попереднім роком та найбільше значення, будь-коли зареєстроване [1]. ВПО змушені залишати свої домівки, втрачаючи при цьому не лише фізичне місце проживання, але й сформовані соціальні, економічні та культурні зв'язки. Внутрішня міграція має свої особливості: хоча переміщені особи залишаються в межах своєї країни, для них все одно характерні серйозні проблеми – від соціальної ізоляції, проблем з працевлаштуванням та економічних труднощів до обмеженого доступу до освіти, медицини та інших базових послуг.

Одним із найбільш потужних інструментів для вирішення проблем адаптації є освіта, яка не лише дозволяє ВПО здобувати нові навички, знання та вміння, а й сприяє їхній соціалізації та розвитку як активних членів суспільства. Навчання, професійна підготовка, мовні курси та інші види освіти є важливим механізмом для подолання психологічних бар'єрів та інтеграції в нові громади, дозволяючи ВПО відчувати себе більш впевнено в новому середовищі. Досвід різних країн демонструє, що найефективніші освітні програми для внутрішньо переміщених осіб базуються на комплексному підході, який поєднує співпрацю державних установ, міжнародних організацій, громадських ініціатив та приватного сектору. Важливою умовою ефективності таких програм є забезпечення доступу до формальної та неформальної освіти, розвиток мовних та професійних навичок, а також надання соціально-психологічної підтримки ВПО.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проблематика соціальної інтеграції ВПО є об'єктом наукових досліджень багатьох вчених. Результати досліджень І. Шапошнікової та І. Пристай демонструють, що ефективна інтеграція ВПО залежить від комплексного підходу, який включає соціальну підтримку, доступ до житла, освіти, роботи та медичних послуг [2]. При цьому співпраця органів державної влади з громадським сектором є ключовою для успішної інтеграції ВПО в громаді та уникнення їхнього відторгнення [3]. Соціологічне дослідження ВПО щодо їхнього задоволення рівнем підтримки з боку органів влади, державних закладів і соціальних інституцій здійснили Н. Павлик [4] та С. Кравчук [5]. І. Кирилюк та Л. Чвертко зазначають, що налагодження та створення здорового соціально-психологічного клімату через активну невимушену комунікативну діяльність сприяє психоемоційному розвантаженню вимушених переселенців, формуванню позитивного настрою, двосторонній задоволеності процесом пізнання [6]. Ю. Легеза та В. Шевирталов в системі заходів соціальної інтеграції ВПО виокремлюють заходи щодо забезпечення доступу до освітніх послуг, зокрема, у частині забезпечення безперешкодного доступу до освіти дітей ВПО [7]. І. Пристай доводить, що ефективна система освіти та професійного навчання ВПО виступає інструментом не лише підвищення їхньої конкурентоспроможності, а й засобом соціальної реінтеграції [8].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Незважаючи на значну увагу українських та зарубіжних науковців до соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб, питання їхньої інтеграції через освіту залишається недостатньо вирішеним. Дослідження успішних практик в інших країнах дозволить визначити основні проблеми та недоліки в реалізації таких програм, а також з'ясувати, які освітні інструменти та підходи можуть бути ефективно впроваджені в Україні для забезпечення більш успішної соціальної інтеграції ВПО.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є дослідження світових освітніх інструментів соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні велика кількість людей стала внутрішньо переміщеними особами внаслідок війни, яка триває з 2014 року, а з початком повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році цей процес ще більше загострився. Мільйони українців були вимушені залишити свої домівки та переїхати в інші регіони країни через бойові дії. Це створило значні соціальні та економічні виклики для ВПО, включаючи проблеми з доступом до освіти, працевлаштуванням та інтеграцією в нове середовище. Питання соціальної адаптації та підтримки цієї категорії людей стало одним із пріоритетів для української влади та громадських організацій.

Станом на грудень 2024 року в Україні налічувалось 3665000 внутрішньо переміщених осіб. При цьому найбільше офіційно зареєстрованих ВПО у Харківській (392191), Дніпропетровській (379610) та Київській (254555) областях [9]. Однією із головних проблем внутрішньо переміщених осіб в Україні є їхня соціальна інтеграція. Після переїзду в інші регіони країни ВПО стикаються з різноманітними труднощами, такими як відсутність житла, проблеми з працевлаштуванням та адаптацією до нових умов. Вони часто переживають соціальну ізоляцію та мають обмежений доступ до освітніх, медичних і соціальних послуг. Окрім того, багато ВПО потребують психосоціальної підтримки через травми, пережиті під час війни. Успішна інтеграція ВПО є важливою для стабільності країни та формування згуртованого суспільства.

Освітні інструменти мають важливе значення для соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. Доступ до освіти не лише дає можливість ВПО здобувати нові знання та навички, проходити підвищення кваліфікації чи професійне перенавчання, але й полегшує їхню адаптацію до нових умов проживання. Освітні програми допомагають подолати культурні бар'єри, сприяють розвитку громадянської свідомості, забезпечують можливості для працевлаштування та стабільності на соціальному та економічному рівнях.

Дослідження міжнародного досвіду використання освітніх інструментів соціальної інтеграції ВПО здійснено автором на основі досвіду країн, для яких проблема вимушеної внутрішньої міграції була та залишається надзвичайно актуальною: Грузія (283271 ВПО) [10], Сомалі (1773000 ВПО) [1], Ефіопія (2905000 ВПО) [1], Вірменія (109000 ВПО) [11], Ірак (83000 ВПО) [1] (табл. 1).

Освітні ініціативи для ВПО в різних країнах світу демонструють різноманітні підходи до соціальної інтеграції та адаптації цієї категорії населення. Аналізуючи міжнародний досвід, можна виділити основні напрямки освітніх програм для ВПО:

- мовна підготовка – у більшості країн мовні тренінги є важливим елементом соціальної підтримки ВПО, адже допомагають інтегруватися в місцеві громади;
- професійна підготовка та розвиток навичок – професійні тренінги для ВПО допомагають їм знайти роботу, що сприяє не лише економічній самостійності, а й загальному добробуту місцевих громад;
- освіта дітей ВПО – забезпечення рівного доступу дітей ВПО до навчальних закладів всіх

рівнів, що дозволяє зберігати бажання вчитися та інтегруватися в нове соціальне середовище;

➤ розвиток особистісних навичок – розвиток компетенцій, необхідних для успішної адаптації ВПО в економічне середовище та суспільство.

Таблиця 1

Освітні інструменти соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в окремих країнах світу

Країна	Інструменти
Грузія	Гранти уряду на оплату за навчання в університетах Грузії. Фінансування навчання ВПО за програмами професійної підготовки в державних навчальних закладах, а також у приватних навчальних закладах, якщо кандидати зараховані на навчальні програми після складання вступного іспиту, організованого Національним центром оцінювання та іспитів. Співпраця установ Грузії з Корпусом Миру задля покращення освітніх можливостей для ВПО. Волонтери співпрацюють з університетами, професійно-технічними коледжами та освітніми ресурсними центрами для розробки та вдосконалення програми вивчення англійської мови та практику викладання. Програма розвитку професійних навичок у промисловості USAID спрямована на створення зв'язку між професійною підготовкою та можливостями працевлаштування ВПО. Програма стимулює залучення приватного сектору до розвитку навичок і створює програми навчання, які відповідають вимогам ринку праці. Освітні програми громадських організацій: Educare Georgia з вивчення грузинської мови, окремих шкільних предметів та інформатики; жіночої асоціації ВПО Consent в сфері професійної освіти (Шіда-Картлі), програми неформальної освіти, «Академія жіночого лідерства», програми превенції насильства через неформальну освіту, робота в школах, де навчаються діти ВПО, для превенції булінгу, дебати на актуальні для молоді теми. Онлайн платформа FutureLearn пропонує безкоштовні онлайн-курси вивчення англійської мови та професійного розвитку. Некомерційна платформа GiveInternet.org для збору коштів, яка забезпечує ВПО доступом до Інтернету, хромбуками та освітніми ресурсами.
Сомалі	Освітні програми для ВПО від Save the Children, яка є провідною міжнародною організацією за підтримки Міністерства освіти Сомалі та сектору державної освіти: ранній розвиток та освіта дітей (ECDE), базова освіта (BE), неформальна освіта (NFE), альтернативна базова освіта (ABE), освіта в надзвичайних ситуаціях (EiE) та вища освіта (HE). Програми орієнтовані на зміцнення шкільної інфраструктури, удосконалення підготовки вчителів, удосконалення системи освіти, навчальних програм, розробку політик, покращення якості освіти та підвищення результатів навчання, одночасно сприяючи інклюзивності. Залучення громади є центральним пунктом у цьому підході, що забезпечується підтримкою керівництва освітніх закладів та участю дітей у моніторингу та оцінюванні своїх шкіл через клуби активності.
Ефіопія	Освітні програми UNICEF спільно з Міністерством освіти Ефіопії: Рамкова політика розвитку дітей та освіти, комплексна реформа навчальних програм загальної освіти, Стратегія цифрової освіти та План впровадження. Ці ініціативи спрямовані на підвищення якості освіти шляхом підвищення кваліфікації вчителів, покращення цифрової інфраструктури та надання студентам необхідних навичок для майбутнього.
Вірменія	Освітні заходи Національного центру розвитку малого та середнього бізнесу Вірменії: тренінгово-консультаційні зустрічі з метою ознайомлення з можливостями діяльності у вільних економічних зонах Вірменії; навчальні та інформаційні семінари з податкового та митного законодавства і їх змін; навчальні семінари з обговорення та вирішення проблем, що виникають при здійсненні підприємницької діяльності в Вірменії; тренінги з маркетингу, менеджменту, бізнес-планування тощо; тренінги з процедур державних закупівель і зі зв'язків з громадськістю, в ході яких учасникам представлені законодавчі норми регулювання і координації процедур закупівель, а також концепція і функції PR, просування товарів і послуг за допомогою інструментів PR; навчання «Проблеми продовольчої безпеки».
Ірак	МОМ запровадила різноманітні програми професійного навчання для підвищення працевлаштування ВПО. У таборі Коштапа МОМ забезпечила професійне навчання ВПО задля формування необхідних для місцевого ринку праці навичок.

Джерело: складено за даними [11; 12; 13; 14; 15; 16; 17].

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Таким чином, досвід іноземних країн демонструє, що освіта є одним із ключових елементів успішної соціальної інтеграції ВПО. При цьому найефективнішими підходами є мовна підготовка, професійна освіта, адаптаційні програми для дітей та розвиток особистісних навичок. Водночас для забезпечення довгострокової ефективності освітніх програм країни повинні розвивати національні механізми фінансування освітніх ініціатив, щоб зменшити залежність від міжнародної допомоги; забезпечувати рівний доступ до освітніх можливостей для всіх ВПО, незалежно від регіону їхнього проживання; спрощувати бюрократичні процедури та створювати сприятливі умови для навчання і працевлаштування ВПО. Застосування світового досвіду в Україні дозволить розробити більш ефективні освітні стратегії для підтримки ВПО, враховуючи виклики, пов'язані з війною та масовим переміщенням населення. Відтак подальші наукові дослідження в цій царині будуть спрямовані на порівняльний аналіз ефективності освітніх програм для ВПО в різних країнах світу з урахуванням можливостей їх адаптації до українських реалій.

Публікацію підготовлено за проектом «Забезпечення соціального захисту учасників АТО/ООС та суспільної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в умовах посилення загроз соціальній безпеці» (реєстраційний номер заявки 2021.01/0343).

Література

1. Global Report on Internal Displacement 2023. IDMC. URL: https://api.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/IDMC_GRID_2023_Global_Report_on_Internal_Displacement_LR.pdf

2. Шапошникова І. В., Пристай І. Р. Стратегії та виклики інтеграції внутрішньо переміщених осіб у територіальних громадах в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04>
3. Файчук О., Селіхов К. Роль громадських організацій у наданні соціальної допомоги внутрішньо переміщеним особам (на прикладі Одеської області). *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2024. № 25. С. 751-775. <https://orcid.org/10.34132/pard2024.25.02>
4. Павлик Н. П. Соціальна інтеграція людей зі статусом ВПО у приймаючих громадах: результати опитування. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2024. №2. С. 73-79. <https://orcid.org/10.12958/1817-3764-2024-2-73-79>
5. Кравчук С. Л. Чинники ефективної інтеграції ВПО в територіальні громади. *Габітус*. 2023. № 49. С. 193-198. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.33>
6. Кирилюк І., Чвертко Л. Волонтерський туризм як інструмент соціальної інтеграції вимушено переміщених осіб під час російського воєнного вторгнення. *Економічні горизонти*. 2023. № 1(23). С. 80–91. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(23\).2023.273362](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(23).2023.273362)
7. Легеца Ю. О., Шевирталов В. С. Публічне управління процесами соціальної інтеграції внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 1. С. 125-128. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.21>
8. Пристай І. Р. Освітні тренди в розвитку професійних навичок та соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб (ВПО). *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 16. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-02-03>
9. Ukraine. IOM. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine#producttabs>
10. Coordination and participation in Georgia - what worked and what didn't. IDMC. URL: https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/downloads/background_papers/2020-IDMC-GRID-background-georgia.pdf
11. Успішні практики щодо інтеграції ВПО і біженців. DRA e.V. (ГО «ДРА»). URL: https://kriegsfolgen-ueberwinden.de/wp-content/uploads/UA_%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%8C%D1%8E.pdf
12. Vocational training. UNHR. URL: https://help.unhcr.org/georgia/integration-support/vocational-training/?utm_source=chatgpt.com
13. Projects in Georgia. Peace Corps. URL: https://www.peacecorps.gov/georgia/projects/?utm_source=chatgpt.com
14. USAID Industry-led Skills Development Program. IESC. URL: https://iesc.org/program/usaaid-industry-led-skills-development/?utm_source=chatgpt.com
15. Education. Save the Children International. URL: <https://www.savethechildren.net/somalia/somalia-our-work-education>
16. UNICEF Leads Efforts to Ensure Education for All Children in Ethiopia. Unicef. URL: <https://www.unicef.org/ethiopia/press-releases/unicef-leads-efforts-ensure-education-all-children-ethiopia>
17. Access to durable solutions among IDPs in Iraq: six years in displacement. DTM. URL: https://iraqdtm.iom.int/DurableSolutions/AccessToDurableSolutions?utm_source=chatgpt.com

References

1. Global Report on Internal Displacement 2023. IDMC. URL: https://api.internal-displacement.org/sites/default/files/publications/documents/IDMC_GRID_2023_Global_Report_on_Internal_Displacement_LR.pdf
2. Shaposhnikova I. V., Prystay I. R. Strategies and challenges of integration of internally displaced persons in territorial communities under martial law. *Problems of modern transformations. Series: law, public management and administration*. 2024. No. 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-04>
3. Faychuk O., Selikhov K. The role of public organizations in providing social assistance to internally displaced persons (on the example of the Odessa region). *Public management and regional development*. 2024. No. 25. P. 751-775. <https://orcid.org/10.34132/pard2024.25.02>
4. Pavlyk N. P. Social integration of people with IDP status in host communities: survey results. *Social Pedagogy: Theory and Practice*. 2024. No. 2. P. 73-79. <https://orcid.org/10.12958/1817-3764-2024-2-73-79>
5. Kravchuk S. L. Factors of Effective Integration of IDPs into Territorial Communities. *Habitus*. 2023. No. 49. P. 193-198. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.49.33>
6. Kyrylyuk I., Chvertko L. Volunteer Tourism as a Tool for Social Integration of Forcibly Displaced Persons During the Russian Military Invasion. *Economic Horizons*. 2023. No. 1(23). P. 80–91. [https://doi.org/10.31499/2616-5236.1\(23\).2023.273362](https://doi.org/10.31499/2616-5236.1(23).2023.273362)
7. Legeza Yu. O., Shevyrtalov V. S. Public management of the processes of social integration of internally displaced persons in Ukraine. *Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*. 2023. No. 1. P. 125-128. DOI <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.1.21>
8. Prystay I. R. Educational trends in the development of professional skills and social adaptation of internally displaced persons (IDPs). *Problems of modern transformations. Series: law, public management and administration*. 2025. No. 16. <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-02-03>
9. Ukraine. IOM. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine#producttabs>
10. Coordination and participation in Georgia - what worked and what didn't. IDMC. URL: https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2020/downloads/background_papers/2020-IDMC-GRID-background-georgia.pdf
11. Best practices for the integration of internally displaced persons and refugees. DRA e.V. URL: https://kriegsfolgen-ueberwinden.de/wp-content/uploads/UA_%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0_%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D1%8C%D1%8E.pdf

-
12. Vocational training. *UNHR*. URL: https://help.unhcr.org/georgia/integration-support/vocational-training/?utm_source=chatgpt.com
 13. Projects in Georgia. *Peace Corps*. URL: https://www.peacecorps.gov/georgia/projects/?utm_source=chatgpt.com
 14. USAID Industry-led Skills Development Program. *IESC*. URL: https://iesc.org/program/usaid-industry-led-skills-development/?utm_source=chatgpt.com
 15. Education. *Save the Children International*. URL: <https://www.savethechildren.net/somalia/somalia-our-work-education>
 16. UNICEF Leads Efforts to Ensure Education for All Children in Ethiopia. *Unicef*. URL: <https://www.unicef.org/ethiopia/press-releases/unicef-leads-efforts-ensure-education-all-children-ethiopia>
 17. Access to durable solutions among IDPs in Iraq: six years in displacement. *DTM*. URL: https://iraqdtm.iom.int/DurableSolutions/AccessToDurableSolutions?utm_source=chatgpt.com